

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОВЕДЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З КУРСАНТАМИ ВИШІВ МВС УКРАЇНИ

БЕСЧАСТНИЙ Віктор Миколайович - доктор наук з державного управління, професор, заслужений юрист України, ректор Донецького юридичного інституту МВС України

НЕСТЕРОВ Денис Ігорович - заступник начальника відділу організації служби Донецького юридичного інституту МВС України

УДК **378.091.8:351.74 (477)**

Стаття посвячена аналізу нинішнього стану проведення індивідуально-воспитательной роботи з курсантами вищих учебных заведений Министерства внутренних дел Украины по результатам проведенного анкетирования. Рассмотрены вопросы периодичности проведения индивидуально-воспитательной работы с курсантами соответствующих вузов постоянным аттестованным составом, руководством факультета, курса, научно-педагогическим и профессорско-преподавательским составом, вариации проведения такой работы и др.

По результатам анализа проведенного анкетирования сформулированы предложения по улучшению данного направления работы в дальнейшем.

Ключові слова: *індивідуально-виховна робота, курсант, керівництво курсу, факультет.*

Постановка проблеми

Соціологічні дослідження, що проводяться в Україні засвідчують, що пересічні громадяни вважають діяльність міліції такою, що не в повній мірі відповідає тим вимогам, які пред'являє і очікує суспільство.

Саме тому виникає необхідність перегляду та вдосконалення професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ, зокрема, курсантів вишів Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України).

У сучасній системі виховання майбутніх правоохоронців під час навчання їх у стінах вищих навчальних закладів системи

МВС України, з боку постійного атестованого складу вишів виховні заходи реалізуються у таких формах виховання: масовій, груповій та індивідуально-виховній.

Досить дискусійним та науково цікавим питанням є форми та методи проведення індивідуально-виховної роботи з підлеглим особовим складом вишів МВС України, періодичність її проведення, розподіл обов'язків проведення такої роботи між керівництвом курсу, факультету, навчального закладу, а також науково-педагогічним та професорсько-викладацьким складом. Вбачається, що лише чітке розмежування обов'язків проведення індивідуально-виховної роботи з курсантами вишів МВС України серед вказаних вище суб'єктів виховання, а також планове, систематичне та цілеспрямоване проведення комплексу таких заходів, надасть змогу досягти основну мету виховання курсантів – підготовку для органів та підрозділів внутрішніх справ кваліфікованих і психологічно стійких кадрів, здатних вчасно та вміло виконувати службові завдання.

Аналіз дослідження даної проблеми

На вивчення питань індивідуально-виховної роботи із курсантами навчальних закладів різних силових відомств звертали науковий інтерес М. Зеленков, Я. Подоляк, Г. Литвинова, В.Нестеренко, Ж. Жуковська, О. Хлонь, О. Єфремов та ін. Однак і дотепер нерозв'язаною залишається низка питань, пов'язаних із проведенням індиві-

дуально-виховної роботи з курсантами вишів МВС України.

Мета запропонованої статті – проаналізувати результати анкетування курсантів вишів МВС України щодо сучасного стану проведення з ними індивідуально-виховної роботи постійним складом навчального закладу.

Для досягнення поставленої мети було поставлено такі прогностичні завдання: 1) виявити реальний стан проведення постійним складом навчального закладу індивідуально-виховної роботи з курсантами вишів МВС України; 2) розробити пропозиції щодо покращення проведення даної роботи у відповідності до періодів навчання курсантів;

3) підтвердити чи спростувати отримані результати власних наукових розробок.

Виклад основного матеріалу

По суті, єдиним відомчим нормативним документом, у якому розкриваються зміст, організаційні форми та система індивідуального впливу на курсантів, є наказ МВС України від 30 листопада 2002 року №1279 «Про затвердження Концепції виховної роботи у вищих навчальних закладах МВС України, Положення про психолого-педагогічне супроводження навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах МВС України та Положення про порядок організації та проведення виховної роботи, з перемінним складом вищих навчальних закладів МВС України» [1]. Проте, у положеннях цього наказу індивідуально-виховна робота з курсантами вишів МВС України розглядається, насамперед, у контексті виховної роботи. Вбачається, що такий підхід не може в повному обсязі озброїти суб'єктів проведення індивідуально-виховної роботи з курсантами відомчих навчальних закладів всіма необхідними прийомами та методами. На думку авторів, необхідно звернути увагу і на визначальну роль індивідуально-виховної роботи з курсантами вишів МВС України під час основного (навчального) етапу перебування майбутніх правоохоронців у стінах навчального закладу, упродовж якого головним завданням керівництва курсу,

факультету, науково-педагогічного, професорсько-викладацького складу та керівництва вишу – є розвиток здібностей кожного курсанта та його самореалізація [2, с. 11].

Тому, на сьогоднішній день, виникає необхідність анкетування курсантів вишів МВС України з метою дослідження реального стану проведення з ними індивідуально-виховної роботи відповідними суб'єктами та вдосконалення вказаного напрямку роботи в подальшому.

Анкетування проводилося на базі Харківського національного університету внутрішніх справ 19 вересня 2014 року.

Як респондентів було обрано курсантів третіх курсів трьох вишів МВС України, а саме: Харківського національного університету внутрішніх справ, Луганського державного університету внутрішніх справ - ім. Е.О. Дідоренка та Донецького юридичного інституту МВС України. Підставами для анкетування стали наявність у респондентів: а) договорів на навчання із перерахованими вище вишами МВС України; б) виконання програм навчання та відсутність заборгованостей за 1-й та 2-й курси навчання; в) сформованої позиції (думки) та власного уявлення щодо питань, які стосуються проведення керівництвом курсу (факультету, навчального закладу) індивідуально-виховної роботи.

Питання в анкеті були сформульовані таким чином, щоб максимально уникнути розбіжностей, непослідовності й алогічності у відповідях респондентів. Якщо на початку анкетування респондент принципово підтримував/заперечував ту чи іншу позицію, що стосується проведення індивідуально-виховної роботи у вишах МВС України, то в подальшому, респонденти або обирали один з декількох варіантів відповіді, або запропонували власний. Усе це посприяло дотриманню головної ідеї анкетування – об'єктивно з'ясувати стан та форми проведення керівництвом курсу (факультету, навчального закладу) індивідуально-виховної роботи з курсантами.

Перше питання анкети було таким: «Чи розумієте Ви поняття «індивідуально-виховна робота?». Варіанти відповідей були наступні: 1.1. так, розумію у повному обся-

зі; 1.2. частково розумію; 1.3. ні, не розумію; 1.4. свій варіант відповіді. Відповідаючи на запропоноване питання переважна більшість респондентів (81 курсант, або 83,5%) обрала варіант відповіді 1.1. Така більшість відповідей обумовлена тим, що протягом першого та другого років навчання з кожним із курсантів таким чи іншим чином з боку керівництва курсу (факультету, навчального закладу) проводилась індивідуально-виховна робота. 16 курсантів (16,5%) обрала варіант відповіді 1.2., що, на нашу думку, є цілком позитивним явищем, адже всіх прийомів і методів проведення індивідуально-виховної роботи з курсантами вищих навчальних закладів МВС України не знають не тільки курсанти, але і випускники цих навчальних закладів.

Аналізуючи визначення індивідуально-виховної роботи, яке у своїй роботі надає Подоляк Я. В. [3, с. 263] та положення вказаного вище відомчого нормативного акту [1], доходимо до висновку, що індивідуально-виховна робота з курсантами відомчих навчальних закладів МВС України – це безперервна та цілеспрямована система організаційних, соціально-правових та індивідуальних виховних заходів по відношенню до кожного курсанта, яка спрямована на його всебічний розвиток та самореалізацію протягом періоду навчання з метою підготовки для органів та підрозділів внутрішніх справ кваліфікованих і психологічно стійких кадрів, здатних вчасно та вміло виконувати службові завдання.

Друге питання було спрямоване на уточнення кола суб'єктів (командно-адміністративного складу ВНЗ), які проводять з курсантами індивідуально-виховну роботу. Воно було таким «Хто з числа постійного складу навчального закладу проводить з Вами індивідуально-виховну роботу?». Відповідаючи на вказане питання, респонденти мали змогу обирати декілька варіантів відповідей. Переважна більшість респондентів – 90 курсантів (або 63,4%) відповіли, що таку роботу проводить з ними керівництво курсу, 34 курсанти (23,9%) обрала варіант відповіді – керівництво факультету, 8 курсантів (5,6%) – керівництво навчального закладу, 7 курсантів (4,9%) – співробітни-

ки відділів, служб навчального закладу та 3 курсанти (2,1%) вказали на проведення з ними такої роботи професорсько-викладацьким складом.

Аналіз відповідей на зазначене питання дає підстави стверджувати, що у вихованні курсантів, зокрема під час проведення індивідуально-виховної роботи протягом навчання, роль професорсько-викладацького складу навчального закладу, працівників служб та відділів навчального закладу є незначною та не відповідає меті виховання курсантів – забезпечення органів та підрозділів внутрішніх справ кваліфікованими і психологічно стійкими кадрами.

Третє питання стосувалось уточнення методів проведення індивідуально-виховної роботи з курсантами вищів МВС України. Важливість з'ясування точки зору респондентів з цього питання обумовлена тим, що серед низки методів проведення цієї роботи необхідно виділити найпоширеніші з них. Воно було таким «Яким чином керівництво курсу (факультету) проводить із Вами індивідуально-виховну роботу?». Відповідаючи на вказане питання, респонденти мали змогу обирати декілька варіантів відповідей. Переважна більшість респондентів – 56 курсантів (або 33,9%) вказали на метод індивідуальної бесіди, 46 курсантів (27,8%) на особистий приклад, 32 курсанти (19,3%) на індивідуальний контроль, 27 курсантів (16,6%) на перевірку за місцем мешкання, 3 курсанти (1,8%) на індивідуальне доручення. Лише 1 курсант (0,6%), відповідаючи на це питання, в якості інших варіантів проведення індивідуально-виховної роботи вказав на телефонну бесіду (такого варіанту відповіді передбачено не було, респондент назвав його сам).

Такі відповіді на поставлене питання дають можливість зробити висновок про неповноту використання керівництвом курсу (факультету) арсеналу методів проведення індивідуально-виховної роботи з курсантами вищів МВС України. Зокрема, під час відповіді на вказане питання жоден респондент не назвав такі методи проведення індивідуально-виховної роботи, як індивідуальна допомога, заслуховування звітів і повідомлень, індивідуальне завдан-

ня та ін.

Відповіді респондентів на четверте питання «Яка періодичність проведення керівництвом курсу (факультету, навчального закладу) індивідуально-виховної роботи особисто з Вами?» вказали на досить купчасте проведення такої роботи протягом досить нетривалого проміжку часу. Так, 40 курсантів (40%) вказали на проведення з ними з боку керівництва індивідуально-виховної роботи щотижня, 38 курсантів (38%) – щодня, 17 курсантів (17%) – раз на місяць, лише 2 респонденти (2%) обрали варіант «не проводиться» та 3 курсанти (3%) надали власні варіанти проведення з ними індивідуально-виховної роботи з боку безпосереднього керівництва.

Вбачається, що при позитивній характеристиці курсанта (відсутність негативних оцінок, порушень службової дисципліни, чітке виконання розпорядку дня та команд керівництва і т.п.), періодичність проведення з ними індивідуально-виховної роботи має становити мінімум 1 раз на місяць. З цього приводу будь-які позиції у діючих відомчих нормативно-правових актах відсутні, тому результати анкетування за цим питанням можуть розглядатися як задовільні.

П'яте питання було спрямоване на уточнення кола суб'єктів (командно-адміністративного складу ВНЗ), які перевіряють курсантів за місцем мешкання. Воно було таким «Хто з числа постійного складу навчального закладу перевіряє Вас за місцем мешкання (питання для курсантів, які проживають за межами ВНЗ)?». Відповідаючи на вказане питання, респонденти мали змогу обирати декілька варіантів відповідей. Переважна більшість респондентів – 68 курсантів (або 55,33%) відповіли, що за місцем мешкання їх перевіряє керівництво курсу, 30 курсантів (24,3%) обрали варіант відповіді – керівництво факультету, 8 курсантів (5,6%) – керівництво навчального закладу, 17 курсантів (13,8%) – співробітники відділів, служб навчального закладу та 8 курсантів (6,5%) вказали на перевірку їх за місцем мешкання керівництвом навчального закладу.

Аналіз відповідей на зазначене питан-

ня загострює проблему повномасштабного залучення до участі у проведенні індивідуально-виховної роботи з курсантами вишів МВС України представників всіх відділів та служб навчального закладу та зводить нанівець участь такої категорії, як професорсько-викладацький склад. Результати відповідей на вказане питання в частині участі у вихованні курсантів професорсько-викладацького складу, аналогічні результатам відповідей на питання №2.

Значний крок уперед у питанні організації індивідуально-виховної роботи з курсантами (навчального закладу Міністерства оборони Російської Федерації) належить Зеленкову М.Ю., який пропонує чіткий розподіл обов'язків проведення вказаного напрямку роботи між керівництвом факультетів та професорсько-викладацьким складом кафедр [4]. Безперечно, такий підхід до організації індивідуально-виховної роботи з курсантами вишів МВС України, із залученням представників усіх відділів та служб навчального закладу, є необхідним та обґрунтованим.

Відповіді респондентів на шосте питання «Яким чином керівництвом курсу (факультету, навчального закладу) проводиться перевірка курсантів за місцем мешкання?» вказали на достатньо щільний графік перевірок. Так, 54 курсанти (55,7%) вказали на перевірку їх за місцем мешкання з боку керівництва раз на тиждень, 40 курсантів (41,2%) – раз на місяць та лише 3 курсанти (3,1%) надали інші варіанти їх перевірки з боку безпосереднього керівництва.

Достатньо спірним є питання про «необхідну кількість» перевірок за місцем мешкання курсантів взагалі. Вбачається, що за місяць необхідно здійснювати не менше однієї перевірки за умов не порушення курсантом вимог службової та навчальної дисципліни. Тому результати анкетування за цим питанням і, у свою чергу, проведення індивідуально-виховної роботи за цим напрямом можуть розглядатися як задовільні.

Сьоме питання було таким: «Чи надаються Вам керівництвом курсу (факультету) індивідуальні навчальні завдання

в письмовій формі за результатами отримання незадовільної оцінки під час семінарського заняття?» Відповідаючи на запропоноване питання, 43 курсанти (44,2%) вказали, що такі навчальні завдання надаються керівництвом курсу (факультету) кожного разу, 29 курсантів (29,1%) зазначили «не завжди», по 12 курсантів (12,2) відповіли – не надаються та не завжди і лише 3 курсанти (3%) надали власні відповіді на це питання.

Отримані відповіді свідчать про те, що у вишах МВС України відсутній чіткий механізм дій з боку керівництва курсантських підрозділів щодо виправлення отриманих підлеглим особовим складом незадовільних оцінок під час проведення семінарських та практичних занять.

Відповіді на восьме питання «На Вашу думку, чи сприяло б якісне проведення індивідуально-виховної роботи керівництвом курсу (факультету, професорсько-викладацьким складом ВНЗ) покращенню показників та результатів навчання?» були досить прогнозованими.

59 курсантів (60,8%) вважають, що так, а 38 курсантів (39,2%) негативно відповіли. Зазначимо, що відсоток прихильників цієї форми виховної роботи міг бути більшим, якщо б автори провели роз'яснювальну роботу перед початком анкетування.

Останнє, дев'яте питання пропонувало респондентам назвати/вказати власні пропозиції щодо проведення індивідуально-виховної роботи керівництвом курсантських підрозділів.

За результатами відповідей найпоширеніші пропозиції з боку перемінного складу наступні:

1. Частіше проводити індивідуально-виховну роботу з особовим складом та більше уваги звертати на навчання.

2. Частіше проводити індивідуально-виховну роботу з курсантами, які мають заборгованості у навчанні.

3. Проводити індивідуально-виховну роботу не тільки керівництвом курсу та факультету, а із залученням викладачів та співробітників інших служб та підрозділів.

Висновки

Підбиваючи підсумок проведеному дослідженню, варто зробити наступні висновки:

по-перше, сучасне проведення індивідуально-виховної роботи з курсантами вишів МВС України не є досконалим, що безпосередньо підтверджується думкою перемінного складу;

по-друге, для повномасштабного проведення індивідуально-виховної роботи з курсантами вишів МВС України, необхідне залучення професорсько-викладацького складу та співробітників всіх служб і відділів навчального закладу;

по-третє, на покращення вказаного напрямку роботи та підготовки для органів та підрозділів внутрішніх справ кваліфікованих і психологічно стійких кадрів, здатних вчасно та вміло виконувати службові завдання, назріла необхідність розробки та розподілу обов'язків проведення індивідуально-виховної роботи протягом навчання курсантів серед усіх суб'єктів виховання;

по-четверте, сьогодення підготовки майбутніх правоохоронців свідчить про необхідність реформування системи проведення індивідуально-виховної роботи з курсантами вишів МВС України та її закріплення на якісно новому нормативному рівні.

Література:

1. Наказ МВС України від 30.11.2002 р. №1279 «Про затвердження Концепції виховної роботи у вищих навчальних закладах МВС України, Положення про психолого-педагогічне супроводження навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах МВС України та Положення про порядок організації та проведення виховної роботи, з перемінним складом вищих навчальних закладів МВС України». – Режим доступу :<http://kiev.convdocs.org/docs/340/index-62604.html>.

2. Психолого-педагогічне супроводження навчально-виховного процесу курсантів у вишах МВС України / [Нестеров Д. І., Нестеренко В. О., Литвинова Г.О., Чуйко В. М.]. – Х. : Золота миля, 2014. – 202 с.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу сучасного стану проведення індивідуально-виховної роботи з курсантами вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України за результатами проведеного анкетування. Розглянуті питання періодичності проведення індивідуально-виховної роботи з курсантами відповідних вищів постійним атестованим складом, керівництвом факультету, курсу, науково-педагогічним та професорсько-викладацьким складом, варіації проведення такої роботи та ін.

3. Подоляк Я. В. Личность и коллектив : психология военного управления / Подоляк Я. В. – М. Воениздат, 1989. – 350.

4. Зеленков М. Ю. Организационно-методические рекомендации по индивидуально-воспитательной работе с

SUMMARY

The article is devoted of modern condition of individual upbringing work with cadets in higher educational establishments of Ukrainian Ministry of Internal Affairs. It examines the problems of the frequency of individual educational work with cadets by respective universities constant certified staff, the leadership of the faculty, courses, science teachers and faculty members, variations of such work and others.

курсантами и слушателями высшего военно-учебного заведения Министерства обороны Российской Федерации [Электронный ресурс] / М. Ю. Зеленков // Журналы РОД «За права военнослужащих», Право в вооруженных силах – 2006. – № 3. – Режим доступа: <http://zakony.com.ua/lawbase/voenprav.html?act=doc&id=4094&p=1>.